

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการรับรู้ความเสี่ยงและกลยุทธ์จัดการความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยางในภาคใต้ ประเทศไทย มีขึ้นเพื่อตอบวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการแบ่งประเภทเกษตรกรสวนยางโครงสร้างการผลิตและข้อจำกัดของระบบการผลิตในแต่ละประเภทเกษตรกรสวนยางในพื้นที่ภาคใต้ (2) เพื่อศึกษาระบบการดำรงชีพและความเปราะบางของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางในแต่ละประเภท (3) เพื่อศึกษาความเสี่ยง การรับรู้ความเสี่ยง และกลยุทธ์จัดการความเสี่ยงของครัวเรือนเกษตรกรในแต่ละประเภท และ (4) เพื่อประเมินความสามารถอยู่รอดของครัวเรือนเกษตรกรสวนยาง โดยเจาะจงเลือก 2 จังหวัดที่เป็นตัวแทนของพื้นที่ภาคใต้ คือ จังหวัดสงขลาและพัทลุง ทีมวิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี กล่าวคือ ใช้ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก และสัมภาษณ์รายบุคคลโดยใช้แบบสอบถามโครงสร้างและกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ทั้งสถิติเชิงพรรณนา และเชิงปริมาณ รวมทั้งวิธีคิด

ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนเกษตรกรสวนยางในภาคใต้สามารถแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมาก 2) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็ก 3) ฟาร์มเจ้าของที่ดินสวนยางขนาดเล็ก 4) ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบการผลิตหลากหลาย และ 5) ฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลาง ฟาร์มทุกประเภทมีแหล่งรายได้หลักจากยางพารา ยกเว้นฟาร์มเจ้าของที่ดินสวนยางขนาดเล็กที่มียางพาราเป็นแหล่งรายได้เสริม สำหรับฟาร์มสวนยางขนาดเล็กและฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมากถือครองที่ดินขนาดเล็ก ใช้แรงงานครัวเรือนที่มีอย่างเพียงพอและระบบเกษตรสวนยางเชิงเดี่ยว ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมากทำงานทั้งในสวนยางตนเองและรับจ้างภาคเกษตร (กรีดยาง หวะ) สำหรับฟาร์มเจ้าของที่ดินสวนยางขนาดเล็กนั้นเจ้าของที่ดินทำงานเต็มเวลาในนอกภาคเกษตร ถือครองที่ดินขนาดเล็ก ใช้ระบบเกษตรสวนยางเชิงเดี่ยว ใช้แรงงานจ้างและใช้เวลาว่างในการจัดการสวนยาง ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบการผลิตหลากหลายใช้ทั้งแรงงานครัวเรือนและแรงงานจ้าง มีระบบเกษตรผสมผสาน สำหรับฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางถือครองที่ดินขนาดกลาง ใช้ระบบเกษตรสวนยางเชิงเดี่ยว ใช้แรงงานจ้าง และเจ้าของสวนยางทำหน้าที่บริหารธุรกิจสวนยางและธุรกิจต่อเนื่องกับยางพารา

ผลลัพธ์การดำรงชีพของฟาร์มสวนยางแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับทุนการดำรงชีพ ระบบการผลิต กลยุทธ์การดำรงชีพ นโยบายรัฐ/สถาบัน และความเปราะบางของฟาร์มแต่ละประเภท ฟาร์มทั้งหมดกำลังเผชิญกับความเปราะบางที่เกิดจากการลดลงของราคายางพารา การเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต การลดลงของราคาผลผลิตเกษตรอื่นๆ และการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างแรงงาน และยังได้รับผลกระทบเชิงลบจากการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิอากาศ และเทคโนโลยี โดยภาพรวมฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมากและฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมีความแข็งแกร่งของทุนมนุษย์แต่ความเพียงพอและความพร้อมใช้ของทุนทางกายภาพ ทุนธรรมชาติและทุนการเงินต่ำกว่าเมื่อ

เปรียบเทียบกับฟาร์มสวนยางขนาดเล็กที่มีระบบการผลิตหลากหลายและฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลาง ฟาร์มทุกประเภทเลือกใช้กลยุทธ์ดำรงชีพที่เหมือนกัน คือ การประหยัดและลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และการลดต้นทุนการผลิต มีเฉพาะฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางที่ใช้กลยุทธ์การขยายการผลิต ผลลัพธ์การดำรงชีพของฟาร์มทุกประเภทพบว่า มีความพอเพียงมากทั้งด้านอาหาร เสื้อผ้า สินทรัพย์ ภาวะสุขภาพ ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครัวเรือน และความสัมพันธ์ทางสังคม ยกเว้นฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมากที่มีความไม่เพียงพอของขนาดที่ดิน

ผลวิเคราะห์ความเสี่ยงและการรับรู้ความเสี่ยงพบว่า ความเสี่ยงของเกษตรกรสวนยางมีแหล่งกำเนิดจาก 1) ความเสี่ยงด้านการผลิต 2) ความเสี่ยงด้านตลาด 3) ความเสี่ยงทางการเงิน 4) ความเสี่ยงด้านแรงงาน 5) ความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศ 6) ความเสี่ยงด้านภัยธรรมชาติ 7) ความเสี่ยงด้านนโยบายรัฐ/สถาบัน 8) ความเสี่ยงจากตัวเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือน และ 9) ความเสี่ยงด้านอื่นๆ

ความเสี่ยงจากการลดลงของราคายางและการเพิ่มขึ้นของราคาปัจจัยการผลิตเป็นความเสี่ยงที่สำคัญของทุกประเภทฟาร์ม ยกเว้นฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลาง ในอันดับรองลงมาเป็นการรับรู้ถึงความเสี่ยงด้านสภาพภูมิอากาศ ทางการเงิน นโยบายรัฐและการเมือง ตัวเกษตรกรและสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร แรงงาน เทคนิคการผลิตและขนาดที่ดิน ตามลำดับ ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กและฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมากให้ความสำคัญกับความเสี่ยงทางการเงิน สภาพภูมิอากาศ และขนาดที่ดินเล็ก สำหรับฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางและฟาร์มสวนยางที่มีระบบเกษตรหลากหลายให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นกับความเสี่ยงด้านแรงงานและการขาดแคลนแรงงานครัวเรือนรุ่นใหม่ ปัจจัยสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความเสี่ยงได้แก่ อายุ เพศ ประสบการณ์ทำการเกษตร จำนวนสมาชิกที่ทำงานในภาคเกษตร การกู้ยืมเงิน การติดตามข้อมูลข่าวสารทางการตลาดและราคา จำนวนที่ดินถือครองทางการเกษตร ที่ตั้งสวนยาง การเป็นสมาชิกกลุ่ม และประเภทครัวเรือนเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เกษตรกรสวนยางเลือกใช้กลยุทธ์จัดการความเสี่ยงประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ความหลากหลายของการผลิต 2) กลยุทธ์การจัดการตลาด 3) กลยุทธ์การจัดการแรงงานกรีดและสัญญาจ้าง 4) กลยุทธ์การลดต้นทุนการผลิต 5) กลยุทธ์ความยืดหยุ่นของการจัดการผลิต 6) กลยุทธ์เพิ่มการทำงานนอกภาคเกษตร 7) กลยุทธ์การจัดการทางการเงิน และ 8) กลยุทธ์การใช้ระบบกรีดความถี่สูง

ฟาร์มทุกประเภทเลือกใช้กลยุทธ์ย่อยจัดการความเสี่ยงคือ การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การเพิ่มสัดส่วนเงินออม การนำเงินออมออกมาใช้จ่าย การกู้เงินจากสถาบันการเงินในระบบมาแก้ปัญหาทางการเงินที่เกิดขึ้น การเพิ่มความหลากหลายของระบบการผลิต การติดตามข้อมูลข่าวสารทางการตลาดอย่างใกล้ชิด การเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกร/ สหกรณ์ การขายผลผลิตเกษตรโดยตรงให้กับผู้บริโภค ตลาดกลาง ตลาดประมูล หรือโรงงาน สำหรับฟาร์มสวนยางขนาดเล็กให้ความสำคัญเพิ่ม

ขึ้นกับกลยุทธ์ย่อยการขยายพื้นที่สวนยางพารา การปรับเปลี่ยนจำนวนวันกรีดยาง และการเพิ่มการผลิตอาหารและสัตว์เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนหรือการค้า ฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางเลือกใช้กลยุทธ์ปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตให้มีความเหมาะสม และการขยายการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดอื่นๆ เช่นเดียวกับกลยุทธ์จัดการแรงงานและสัญญาจ้างถูกให้ความสำคัญมากขึ้น ปัจจัยสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อกลยุทธ์จัดการความเสี่ยงได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำการเกษตร จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การทำงานนอกภาคเกษตร การทำงานรับจ้างภาคเกษตร การใช้แรงงานจ้าง รายได้ครัวเรือน หนี้สิน ขนาดที่ดิน การรับความเสี่ยงหรือการปลูกทดแทนจากการยางแห่งประเทศไทย การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร และประเภทเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการประเมินความสามารถอยู่รอดของครัวเรือนเกษตรกรสวนยางโดยใช้ตัวชี้วัดความสามารถอยู่รอด 4 ด้านหลัก ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านสถาบัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า โดยภาพรวมฟาร์มทุกประเภทมีความสามารถในการอยู่รอดในระดับปานกลาง ยกเว้นฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางที่มีความสามารถในการอยู่รอดในระดับมาก ฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมากและฟาร์มสวนยางขนาดเล็กมีความสามารถอยู่รอดด้านเศรษฐกิจในระดับน้อย ในขณะที่ฟาร์มธุรกิจสวนยางขนาดกลางมีความสามารถอยู่รอดด้านเศรษฐกิจในระดับมากถึงมากที่สุด

จากผลการศึกษา รัฐบาลควรพิจารณาทางเลือกเชิงนโยบายจัดการความเสี่ยงที่จำเป็น ได้แก่ 1) การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศ 2) การจัดการความเสี่ยงด้านราคาและตลาด 3) การจัดการความเสี่ยงด้านการผลิต 4) การจัดการความเสี่ยงทางการเงิน 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางการเกษตร และ 6) มาตรการส่งเสริมหลักธรรมาภิบาลในกระบวนการกำหนดนโยบายและการทำงานของภาครัฐ

Abstract

The study on risk perception and risk management strategy of rubber farmers in Southern Thailand aimed to (1) study the classification of rubber farmers, production structure and constraints of the production system in different types of rubber farmers in the Southern part of Thailand, (2) study the livelihood system and vulnerability of different types of rubber farmers, (3) study the risk, risk perception and risk management strategy of different types of rubber farmers, and (4) assess the viability of different types of rubber farmers by purposely focusing on two provinces, where represented the Southern Thailand; Songkhla and Patthalung. This study approached mixed methods research comprising of in-depth interviews and individual interview via structured and semi-structured questionnaire. The data was analyzed by the descriptive and quantitative statistics via Q method.

The results revealed as details. The rubber farmers in the Southern part of Thailand are categorized into 5 classifications; 1) very small family rubber farms, 2) small family rubber farms, 3) small patronal farms, 4) diversified rubber based farming farms, and 5) medium-sized family rubber farm enterprise. All types of farms earn main income from rubber production. On the other hand, the small patronal farms earn supplementary income from rubber. The very small and small family farms present smallholding, utilize household labors, and use mono-specific plantation system. The very small family rubber farms work in their farms and off farm employment (share-tapping contracts). In view of the small patronal farm, the rubber-owners work in full time non-farm employment, hold small size of land, use mono-specific plantation system, employ hired-labors, and utilize their part-time to manage rubber plantations. The diversified rubber based farming farms use both household and hired-labors, and apply diversified farming system. The medium-sized family rubber farm enterprise and the rubber-owners hold medium size of land apply mono-specific plantation system, employ hired-labors, and manage rubber plantations together with related rubber businesses.

Regarding the livelihood system of rubber farm types, livelihood outcomes depend on the livelihood capitals, production system, livelihood strategies, policies/institutions and their vulnerabilities. All farms are facing the vulnerability, which is mainly caused by low rubber price, high production costs, the decrease of other agricultural products price, and the increment of farm wages, as well as, the negative impacts from the changes in natural resources, climate change and technological change.

In overview, the very small family and small family rubber farms are obviously strong in human capital. However, the availability and sufficiency of physical, natural and financial capital are lower comparing with the diversified rubber based farming farms and medium-sized family rubber farm enterprise. Regarding the livelihood strategies, saving money, reducing household expenditures and reducing production cost strategies are primarily implemented by all types of rubber farms. The medium-sized family rubber farm enterprise obviously apply the production expansion strategy. The livelihood outcomes of all types of the farmers show position to adequate food, clothes, assets, healthy, better family relations and social relations. However, the very small size of landholding is a main constraint by the very small family rubber farms.

The analysis result on risk and risk perception revealed as details. Sources of risk are originated from 1) production risk, 2) price/market risk, 3) financial risk, 4) labor risk, 5) climate risk, 6) natural disaster risk, 7) government policy/institution risk, 8) risk from farmers/household members, and 9) risk in other aspects.

In overview, the risk originated by the decrement of rubber price and the rising price of input play as the important risk for all types of farms except the medium-sized family rubber farm enterprise. The following risk perceptions are climate risks, financial risk, policies and politics risk, household risk, labors risk, production technique risk and small size risk, respectively. Moreover, the very small family and small family rubber farms are concerned with the risks on finance, climate, and small size. The diversified rubber based farming farms and the medium-sized family rubber farm enterprise are concerned about labor risks and shortage of young household labors as new generation. The socioeconomic factors influencing the risk perceptions are age, gender, farm experience, number of family members, number of families worked-nonfarm employment, debt, marketing information monitoring, size of land holding, location of rubber plantation, group member, and types of rubber farms, which were statistically significant.

In order to manage the risks facing by the rubber farms, the risk management strategies are 1) production diversification, 2) marketing management, 3) labor and contract management, 4) the reduction of production cost, 5) the flexibility of farm management, 6) increasing non-farm employment, 7) financial management, and 8) using high-frequency tapping system.

The preferable sub-strategies, which all farmers apply, are the reduction of household expenditures, the increment of savings allocation, spending on money savings, loans from formal lending institutions to solve financial problems, increasing diversification of production system, marketing information monitoring, participated farmers group/cooperatives, and direct sales of outputs to the consumers, central market, auction market or factories. The small family rubber farms often apply

Sub-strategies related rubber plantation expansion, the adjustment on tapping days, and increasing food and animal production for household consumption and commercial are often employed by the small rubber farms. Adjustments of production system and the expansion of other cash crops are implemented by the medium-sized family rubber farm enterprise as well as labor and contracts management strategies. The socioeconomic factors affecting the risk management strategies are age, gender, education level, farm experience, number of family members, nonfarm employment, off farm employment, the use of hired-labor, debt, size of land holding, participation with the replanting scheme, group member, and types of rubber farms, which were statistically significant.

The assessment results on the viability of rubber farmers using viability indicators 4 dimensions, which are, economics, natural resources and environment, society and institutions. The results represent that all types of farms are capable to survive in the moderate level except the medium-sized family rubber farm enterprise, which show the high level of viability. Nevertheless, the very small family and small family rubber farms are capable to economically survive in the low level. The medium-sized family rubber farm enterprise are capable to economically survive in the highest level.

As the study results, the government should consider options of risk management policies as follows; 1) natural disasters and climate risk management, 2) price and market risk management, 3) production risk management, 4) financial risk management, 5) human resource development in farm sector, 6) the measurement to promote governance along with the policy decision and the implementation.